

Paweł Milcarek

Sprawozdanie z sesji naukowej w ATK pt. "Poznanie i bytowanie"

Studia Philosophiae Christianae 31/2, 233-237

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

PAWEŁ MILCAREK

SPRAWOZDANIE Z SESJI NAUKOWEJ W ATK PT. „POZNANIE I BYTOWANIE”

W dniu 27 kwietnia 1995 roku w należącym do ATK budynku przy ul. Mochnackiego 25 w ramach organizowanego przez Katedrę Historii Filozofii Średniowiecznej cyklu pt. *Główne problemy filozofii* odbyła się sesja pierwsza pt. *Poznanie i bytowanie*. Wśród zebranych osób obecni byli wykładowcy i studenci ATK oraz goście spoza uczelni.

Otwierając obrady sesji prof. Mieczysław Gogacz przywitał wszystkich obecnych oraz przedstawił przedmiot i cel sesji. Wyjaśnił, że temat podany w tytule wyznacza podjęcie problemów z dziedziny metafizyki i teorii poznania, co także kieruje uwagę na związki i wzajemne uwarunkowania tych dyscyplin. Prof. Gogacz zwrócił uwagę, że zarówno sesja, jak i otwierany przez nią cykl, ma poza swym celem bezpośrednio naukowo-badawczym również cel polegający na integracji środowiska naukowego (wykładowców i studentów), skupionego w Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ATK.

W pierwszej części sesji jako wykładowcy wystąpili kolejno: mgr Lech Szyndler, dr Paweł Milcarek, dr Jerzy Niepsuj i dr Stanisław Porębski (przewidziany w programie wykład dr Krajskiego został odwołany z powodu nieobecności wykładowcy).

Mgr Lech Szyndler zaprezentował wykład pt. *Słowo serca jako podstawa realizmu*. Rozważając przebieg poznania ludzkiego z perspektywy teorii poznania, wspieranej przez antropologiczną teorię władz, możemy wyznaczyć za św. Tomaszem kolejne etapy poznania: 1) uchwycenie wrażeń w zmysłach zewnętrznych i scalenie ich przez zmysł wspólny w postaci zmysłowej, 2) podjęte przez intelekt czynny wyseparowanie w postaci zmysłowej podobizn pryncypiów, stanowiących postać intelektualną wydobytą (*species intelligibilis expressa, in*

actu), 3) wprowadzenie tej postaci do intelektu możnościowego, co czyni z niej postać wyciśniętą (*impressa*) lub przejętą (*recepta*) oraz zamyka etap recepcji w tzw. prostym wejrzaniu (*simplex apprehensio*), 4) zrodzenie (*generatio, nativitas*) słowa serca: postać działa na intelekt możnościowy, a on rodzi słowo, które nie jest pojęciem, ale miarą zrozumienia, 5) pierwszy skutek słowa serca - nawiązanie relacji istnieniowych, powodujące potwierdzenie, że byt spotkany rzeczywiście jest (jest to podstawa do powstania kontemplacji, w której zachwyt łączy się z rozumieniem), 6) drugi skutek słowa serca - budowanie wiedzy, najpierw przez scalenie intelektualnego rozumienia i zmysłowej informacji o przypadłościach w słowie wewnętrznym, do którego następnie dołącza się znaki pozwalające na ujmowanie rozumień na zewnątrz (słowo zewnętrzne).

Dr Paweł Milcarek wygłosił wykład pt. *Istnienie jako pierwsze pryncypium bytu*. W metafizyce uwyraźniły się trzy główne stanowiska wobec problemu istnienia. Esencjalizm arystotelesowski ograniczał ujęcie bytu do tego, „czym jest” (ujęcie bytu z perspektywy wyłącznie *quidditas*), a aspekt „że jest” umieszczał jedynie w metodologii nauk - tym samym dopuszczał w poziomie metafizyki do niezgodnego z niesprzecznością utożsamienia dwóch pryncypiów. Z kolei myśl Awicenny była również esencjalizmem, w którym *Quidditas* bytu odróżniono od jego realności, nazywanej istnieniem, rozumianym jednak jako własność bytu. Zarówno arystotelizm, jak i awicenianizm pozostawiły otwartą drogę do idealistycznego utożsamienia bytu i pojęcia. Dopiero w egzystencjalnej metafizyce św. Tomasza dokonuje się ostateczne uniesprzecznienie struktury bytu jednostkowego przez konsekwentne zrozumienie bytu od strony jego pełnej istoty - subsystemy. W ujęciu heurystycznym, gdy rozważamy pryncypia w kolejności ich poznawania, istnienie jawi się jako ostateczny akt bytu i najgłębsze jego źródło, z którego wypływa realność, dostępna nam poznawczo na terenie subsystemy. W ujęciu strukturalnym, gdy rozważamy pryncypia ze względu na ich pozycję w całości strukturalnej, istnienie jawi się jako pierwsze pryncypium, ze względu na które dana struktura jest bytem. W ujęciu genetycznym, gdy rozważamy pryncypia w ich wzajemnej zależności, istnienie jawi się najpierw jako przyczyna wewnętrzna zapoczątkowująca byt przez urealnienie i uaktualizowanie istoty, a następnie jako właściwy skutek stwarzania ze strony zewnętrznej przyczyny sprawczej.

Dr Jerzy Niepsuj wygłosił wykład pt. *Pozytywistyczne zakwestionowanie metafizyki*. Zakwestionowanie metafizyki przez pozytywizm wynikało z założeń scjentyistycznych, według których filozofia może być tylko syntezą wyników innych nauk, kierowaną jakąś ideą. Pozytywizm nie posługiwał się precyzyjnym określeniem metafizyki. Dla XIX-wiecznego pozytywizmu termin „metafizyka” oznaczał całą dotychczasową filozofię, a dla pozytywizmu XX-wiecznego - tylko tzw. „systemy metafizyczne”, których przedmiotem są „problemy pozorne”. W ciągu rozwoju samego pozytywizmu zmianie uległy akcenty występujące w podejmowanym przezeń zakwestionowaniu metafizyki. W tzw. pierwszym pozytywizmie (wg Comte'a) uprawianie metafizyki zostało wykluczone przez

zanegowanie związku skutku i przyczyny, a samą tę dyscyplinę przedstawiano jako wstępny etap kultury ludzkiej. W tzw. drugim pozytywizmie (empirokrytycyzmie) negacja metafizyki była wyraźniej uwarunkowana światopoglądem i aksjologią. W tzw. trzecim pozytywizmie (neopoztywizmie) ograniczono badanie filozofii do języka naukowego, analizowanego z pomocą logiki, a metafizykę porównywano do sztuki i poezji.

Dr Stanisław Porębski przedstawił wykład pt. *Negacja metafizyki w teologii XV wieku*. XV-wieczne zakwestionowania metafizyki mają źródło w inicjowanych przez bonawenturianistów potępieniach XIII-wiecznych (zwłaszcza w r. 1277), które zahamowały swobodną twórczość filozoficzną. Następuje ostry rozdział filozofii i teologii (dokonują go Szkot i Ockham, a w inny sposób także awerrości). Króluje logika, dokonuje się zerwanie ze studium biblijnym, odcyferowanie teologii, w której rozwijają się zainteresowania wyłącznie praktyczne. W mistyce nurt spekulatywny rozwija się u XIV-wiecznych mistyków niemieckich, ale coraz wyraźniej dominuje nurt praktycznej „devotio moderna”, której nastawienie antyintelektualne stara się ograniczyć J. Gerson. Tendencje praktycystyczne uwyraźniają się również w Pradze i Krakowie, gdzie burydanizm akcentuje wyższość praktyki nad teorią, a mistrzowie poświęcają się głównie zagadnieniom moralno-społecznym.

Pierwszą część sesji zakończyła dyskusja. W jej trakcie słuchacze zgłosili szereg pytań, koncentrujących się wokół zagadnień pierwszego i drugiego wykładu. Poruszano m.in. problemy słowa serca, postaci poznawczej i transcendentalistów.

W drugiej części sesji jako wykładowcy wystąpili kolejno: dr Jacek Ruszczyński, dr Artur Andrzejuk, dr Jakub Wójcik, dr Kazimierz Szałata, dr hab. Tadeusz Klimski i mgr Tomasz Glanz.

Dr Jacek Ruszczyński wygłosił wykład pt. *Związki między intelektem i wolą*. Relacja intelekt-wola nie jest wciąż dostatecznie rozpoznana, gdyż większość autorów współczesnych - pod wpływem kartezjanizmu - akcentuje przede wszystkim udział intelektu w działaniu, a sama wola jest niekiedy przedstawiana jako funkcja rozumu. W ujęciu św. Tomasza z Akwinu znajdujemy wyraźne odróżnienie władz poznawczych i pożądawczych, w tym woli. Uwypuklając ich związki, wskazuje się zarazem na osobną rolę w działaniu człowieka. Myśl św. Tomasza jest wyrazem sprzeciwu wobec redukcji decyzji do poznania.

Dr Artur Andrzejuk wygłosił wykład pt. *Funkcjonowanie uczuć i sprawności w podejmowaniu decyzji*. W wykładzie chodzi o pokazanie funkcjonalnej jedności różnych działań w człowieku (w wielu prezentacjach klasycznej antropologii, np. teorii sprawności przyjęta procedura osobnego przedstawienia tego, co intelektualne, i tego, co wolitywne, utrudnia zauważenie powiązania tych dwu sfer w działaniu człowieka). Decyzja jest zespołem następujących po sobie aktów intelektu i woli, którym towarzyszą uczucia jako zareagowanie zmysłowości na wyobrażenie dobra i zła. Akty intelektu i woli wyznaczone są także sprawnościami, które są skutkami wyćwiczenia tych władz w

ich działaniu. W nawiązaniu do ustaleń o. Jacka Woronieckiego i do tekstów św. Tomasza z Akwinu można wyznaczyć następujące etapy decyzji: 1) pomysł rozumu usprawnionego wiedzą, 2) upodobanie woli wraz z uczuciem miłości, 3) zamiysł rozumu usprawnionego mądrością, 4) zamiar woli z uczuciem pożądlivosti, 5) namysł rozumu usprawnionego roztropnością, 6) przyzwolenie woli usprawnionej sprawiedliwością (słusznością), 7) rozmysł rozumu usprawnionego intelektualną roztropnością, 8) wybór woli usprawnionej wolitywną roztropnością, 9) rozkaz rozumu usprawnionego mądrością, 10) wykonanie bierne rozumu usprawnionego sztuką, 11) zadowolenie woli usprawnionej umiarkowaniem, wraz z uczuciem przyjemności, 12) osąd rozumu.

Dr Jakub Wójcik wygłosił wykład pt. *Mowa serca u podstaw pedagogiki*. Należy dążyć do sformułowania pedagogiki osób, a nie dominującej dzisiaj pedagogiki celów. Ważnym przedmiotem pedagogiki jest nauczanie, które trzeba ujmować jako kierowane przez nauczyciela tworzenie wiedzy u ucznia (główną trudność stanowi w tym tworzeniu wiedzy pomylenie pryncypiów substancji z pryncypiami przypadłości). Właściwą metodą nauczania jest uzyskiwanie przejścia z podawanych wniosków do poszukiwanych zasad (jest to sztuka szkolenia). Niebezpieczeństwo ograniczenia nauczania do szkolenia pojawia się wtedy, gdy zapominamy, że właściwym przedmiotem pedagogiki są zasady wyboru czynności mających powiązać wychowanka z prawdą i dobrem. Całe nauczanie odbywa się w obszarze wychowania, w którym chodzi o uzyskanie sprawności u wychowanka. Ważnym czynnikiem uzyskiwania sprawności są relacje osobowe (co kieruje ku problemowi mowy serca). Postulowane tutaj uzupełnienie pedagogiki o teorię mowy serca powoduje całkowitą przebudowę tej dyscypliny,

Dr Kazimierz Szałata wygłosił wykład pt. *U źródeł metafizyki (Wokół myśli M.D. Philippe'a)*, w którym dokonał streszczenia poglądów o. M.D. Philippe'a OP, wieloletniego wykładowcy z Fryburga, który oceniając krytycznie pokartezjańskie i pokantowskie kierunki idealistyczne, postuluje powrót do metafizyki i filozofii realistycznej - aby ująć to, co najgłębsze w rzeczywistości: jej bytowość i realność.

Dr hab. Tadeusz Klimski wygłosił wykład pt. *Prawda w ujęciu metafizycznym i teoriopoznawczym*. Źródłem przedstawionych wyjaśnień na temat prawdy (głównie metafizycznej) są ujęcia św. Tomasza z Akwinu (*De veritate*), M.A. Kapca (*Metafizyka*) i M. Gogacza (*Elementarz metafizyki*). Św. Tomasz z Akwinu ujmuje prawdę - w kontekście innych transcendentaliów - jako „sposób bytu”, który ujawnia jego wpływ na intelekt. Prawdę można więc określać albo ze względu na jej podstawę w bycie, albo ze względu na spełnioną zgodność intelektu i rzeczy, albo ze względu na skutek z tego wynikający, którym jest ujawnienie istnienia. M.A. Krapiec odróżnia prawdę logiczną (epistemiczną) i prawdę ontyczną jako dwa aspekty prawdy transcendentalnej. Prawda logiczna jest uzgodnieniem intelektualnego poznania i rzeczy. Badając prawdę ontyczną, Krapiec rozważa zgodność bytu z intelektem - i stwierdza kolejno, że istnieje przyporządkowanie

bytu do intelektu, od którego jest on zależny, oraz że prawda ontyczna wyraża się w przypadku twórców kultury w ich zgodności z ludzkim intelektem twórcy, a w przypadku bytów w ich zgodności z intelektem Absolutu, co wyznacza racjonalność bytową. M. Gogacz rozważając transcendentale własności bytu, ujmuje prawdę metafizyczną jako taką własność istnieniową, która przejawia dostępność bytu i umożliwia jego poznawanie. W sensie teoriopoznawczym prawda jest według Gogacza zgodnością odebranych w spotkaniu informacji o bycie z nim samym, a w sensie logicznym jest cechą zdań.

Mgr Tomasz Glanz wygłosił wykład pt. *Prawo naturalne i wpływ poznania na postępowanie ludzkie*. W ujęciu strukturalnym byt to istnienie i istota. To ujęcie jest statyczne i wymaga uzupełnienia o aspekt dynamiczności bytu - gdyż byty nie tylko są, ale i działają. Działanie jest dążeniem do doskonałości, która polega na byciu w akcji i uzyskaniu jakiegoś *esse (simpliciter i secundum quid)*. Każdy byt dąży do tego, by posiadane *esse* zachować, pomnożyć i przekazać. To dążenie jest zawsze na miarę natury, dlatego nazywa się je *inclinatio naturalis*. Jest ono zarazem realizowaniem podobieństwa do Istnienia Samoistnego i prawa wiecznego. Człowiek w szczególny sposób uczestniczy w prawie wiecznym ze względu na rozumność ludzkiej natury - i ten specyficzny sposób uczestnictwa nazywamy prawem naturalnym. Z kolei na podleganie prawu naturalnemu można patrzeć w perspektywie albo poznania niewyraźnego (ujmując tzw. intelekt praktyczny jako intelekt, który przez słowo serca motywuje wolę do działania, oraz całą mowę serca jako działanie zgodne z prawem naturalnym), albo poznania wyraźnego (w aspekcie poznania reguł prawa naturalnego i w aspekcie posługiwania się rozumem praktycznym w codziennym życiu, jednak bez refleksji nad regułami prawa naturalnego).

Drugą część sesji zakończyła dyskusja. Zgłoszone zostały pytania dotyczące sposobu poznania realności, miejsca uczuć w decyzji człowieka i sposobu ochrony wychowanka przed błędem jego wychowawcy. Ten ostatni problem zdominował dyskusję, w czasie której odpowiedzi udzielili: dr P. Milcarek, dr A. Andrzejuk, dr J. Wójcik, dr hab. T. Klimski i prof. M. Gogacz.

ANETTA GRUCZA

**SPRAWOZDANIE Z SYMPOZJUM KOŁA NAUKOWEGO
STUDENTÓW FILOZOFII PRZYRODY ATK
OLECKO 1995**

W dniach 20-23 kwietnia 1995 roku w Olecku odbyło się kolejne sympozjum zorganizowane przez Koło Naukowe Studentów Filozofii Przyrody